

MAMLAKAT IQTISODIYOTIDA AGRAR SEKTORNING TA'SIRINI IQTISODIY BAHOLASH

Umirov Ulug'bek Tayirbayevich

TDIU SF, o'qituvchi

Omandillayev Uktam Orzu o'g'li

TDIU SF, talaba

omandillayevo@gmail.com

+998948491033

***Annotatsiya:** Bugungi kunda mamlakatimiz iqtisodiyoti yuqori darajada rivojlanib bormoqda va O'zbekiston agrar sohadan industrial rivojlanayotgan davlatlar qatoriga qo'shilib bormoqda.*

Mamlakatimiz iqtisodiyotining rivojlanishida agrar sektorning ulishini ko'radigan bo'lsak bu ko'rsatkichlar yuqori foizlarni egallaydi. Shunday ekan ushbu maqolada mamlakat iqtisodiyotiga agrar sektorning ta'sirini va agrar sektordagi yutuq va kamchiliklar haqida so'z yuritamiz.

***Kalit so'zlar:** Agrar sektor, Iqtisodiyot, Iqtisodiy baholash, Qishloq xo'jaligi, Fermer xo'jaligi.*

Barchamizga ma'lumki iqtisodiyotda agrar sektorning ta'sirini iqtisodiy baholash mamlakat miqyosidagi dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. O'zbekistonda agrar sektor mamlakat iqtisodiyoti uchun ahamiyatli o'rin egallaydi. Bundan tashqari, u sohani ko'p tomonidan ta'sir qiladi, shuningdek, pul moliyaviy tomonini, ish joylarini ta'minlashni, oziq-ovqat mahsulotlarini va eksportni ta'minlashni ham o'z ichiga oladi. Bu esa o'zbek xalqining qo'l mehnatining qisqarishi va uning iqtisodiy rivojlanishini oshirishga qaratilgan tajribalari o'z ichiga oladi.

Iqtisodiyot - inson faoliyatining iqtisodiy jihati bo'lib, resurslarni qanday ishlatish, pul va mol-mulk egaligi, moliya tizimi, korporativ boshqaruv,

moliyaviy siyosatlar, moliyaviy munosabatlarni boshqarish va boshqa bir qator muammolarni o'z ichiga olgan tizimni izlaydi. Bu, inson faoliyatining barcha sohalarida, masalan, korxonalarda, insonlararo munosabatlarda va davlatlararo muloqotlarda, ahamiyatga ega. Iqtisodiyot, resurslar va ularni boshqarishning uslublarini, pulning ishlashini, moliyaviy karayotganlikni o'rganadi va tahlil qiladi.

Fermerlik - qishloq xo'jaligining bir turidir va o'simliklar va hayvonot bilan bog'liq faoliyatni o'z ichiga oladi. Fermerlar odatda o'zlarining yoki oilalarining maydonlari, korxonalar yoki qishloq xududidagi yerlarni boshqarishadi. Ular mahsulotlarni ekish, o'simliklarni ekish, meva-sabzavotlarni yig'ish, hayvonotni boshqarish va miqyosli oziq-ovqat mahsulotlarini ishlab chiqarish bilan shug'ullanadilar.

Mamlakatimiz agrar sektorida hozirgi kundagi kamchiliklar va ularga ma'lum darajada ko'rib chiqishimiz mumkin:

Suvi chegaralangan viloyatlarda yoki suv muammosi etiborli bo'lgan joylarda suv istiqboli muammolari bo'lishi mumkin.

Suvi qisqarishi yoki muammo bo'lgan hududlarda, suv istiqboli tashkil etish uchun infratuzilma va moliyaviy resurslar ajratish va yaxshilash kerak. Qayta suv qayta ishlanishi, suv ta'minoti tizimi, yaxshilovchi jarayonlar va innovatsion yondashuvlar ishlab chiqilishi kerak.

Fermerlar va qishloq xo'jaligi sohasidagi moliyaviy kamchiliklar, masalan, kapital, kreditlarni taqsimlash, moliyaviy resurslarni sotib olish, mahsulotlarni bozorga olish va sotish kabi chet el tajribasiga qaraganda muammo bo'lishi mumkin.

Fermerlarga va qishloq xo'jaligi sohasidagi boshqa muassisalarga moliyaviy qo'llab-quvvat berish, masalan, moliyaviy qo'llab-quvvat dasturlari, qishloq xo'jaligi krediti, daromadni mustahkam qilish kabi chora-tadbirlarni olib borish kerak.

Yarim texnologiyalari va ta'minoti sohasida kamchiliklar, masalan, qishloq xo'jaligida innovatsion usullarni qo'llab-quvvatlash va iste'mol qilishni

o'rganish, qurilishlar va texnikani yangilash kabi o'zgarishlarni amalga oshirib qishloq xo'jaligidagi ya'ni agrar sohada inson omilini kamaytirish qo'l mehnatini yengillashtirishga erishishimiz mumkin.

2018 yilgi ekin maydonlari, bog'lar va uzumzorlar uchun ajratilgan yerlarning 85,2 foizini fermer xo'jaliklari tashkil etadi (2017 yildagi ma'lumotlar). 2018 yilda qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqarishning 70,0 foizi dehqon xo'jaliklari hisobiga amalga oshirilib, ekin maydonlari, bog'lar va uzumzorlar uchun ajratilgan yerlarning atigi 11,3 foizini tashkil etadi. Vaziyat sovet o'tmishini eslatadi, qishloq xo'jaligi mahsulotlarining katta qismi katta xo'jaliklarda (kollektiv va fermer xo'jaliklarida) emas, balki shaxsiy yer maydonlarida ishlab chiqarilgan.

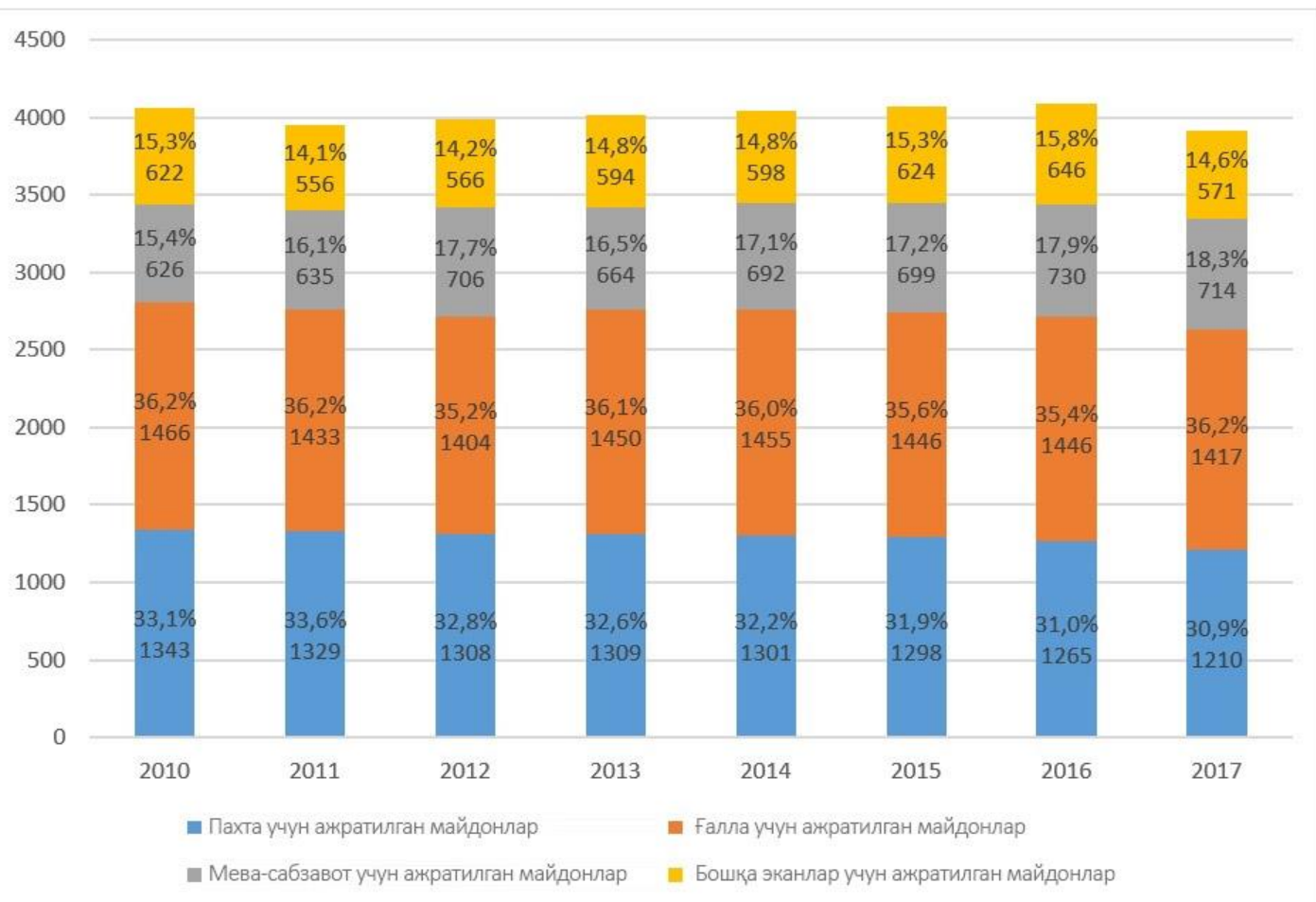
2017 yilda dehqon xo'jaliklarining ulushi foiz hisobida.

Фермер хўжаликлари қишлоқ хўжалик маҳсулотларининг йирик хусусий ишлаб чиқарувчилари. Улар пахтачилик ва ғаллачилик фермер хўжаликларининг минимал майдони 30 гектар, бошқа турдаги қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари учун эса 5 гектар майдонга эга. Ер участкалари маҳаллий ҳокимият органлари томонидан узоқ муддатли лизинг асосида, ижара шартномасини ўзайтириш ва мерос ҳуқуқини ижарага бериш ҳуқуқи билан фермерларга 30 йиллик муддатгача берилади. Ер участкасини ажратишда фермер хўжалиги 2та мажбуриятни ўз зиммасига олади: а) экинлар ҳосилдорлиги кадастр қийматидан паст бўлмаслиги керак; б) пахта ва ғаллани етиштириш ва сотиш бўйича мажбуриятларни бажариш шарт (пахта ва ғалла етиштирувчи фермаларга тааллуқли). Ушбу талабларга кетма-кет 3 йил давомида риоя қилмаслик лизинг шартномасини бекор қилиш ва ер участкаларини олиб қўйиш учун асос ҳисобланади.

Деҳқон хўжаликлари уй-жой майдонлари асосида ташкил этилган. Деҳқон хўжалиги бошлиғи ер участкасини мерос қилиб қолдириладиган асосда қабул қилиб олади. Фермер хўжаликларидан фарқли ўлароқ, деҳқонларга ер участкасининг максимал ҳажми: 0,35 гектар суғориладиган ер, 0,5 гектар лалми ер майдонлари ва чўл зонасида 1 гектар суғорилмайдиган ер. Бу озиқ-овқат бозорларида ортиқча қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини ўз-ўзини таъминлаш ва сотишга йўналтирилган кичик хўжаликлардир.

Ekin maydonlari, bog'lar va uzumzorlar uchun ajratilgan qishloq xo'jalik yerlarini taqsimlanishi, ming ga va foiz.

Qishloq xo'jaligi mahsulotlarining asosiy turlarini ishlab chiqarish hajmi, ming tonna

	1992	2000	2010	2017	Ўсиш (каппа), 2017/1992	Ўсиш (каппа), 2017/2010
Ғалла	964	3002	6657	6802	7,1	1,0
Пахта хомашёси	4128	3002	3404	2900	0,7	0,9
Картошка	365	731	1695	3015	8,3	1,8
Сабзавотлар	3494	2645	6347	11434	3,3	1,8
Полиз экинлари	883	451	1183	2095	2,4	1,8
Мева ва резаворлар	702	791	1710	3076	4,4	1,8
Гўшт	777	842	1197	2281	2,9	1,9
Сўт	3679	3633	6169	10083	2,7	1,6
Тўхум (млн. дона)	1898	12849	3061	6605	3,5	2,2

Davlat uzoq vaqt davomida (ehtimol, 2019 yil davomida ham) meva va sabzavotlarni eksport qilishni markazdan turib tartibga solishga harakat qilmoqda. O'tgan yillarda bunday tartibga solishning asosiy vositalari sifatida quyidagilar xizmat qildi:

- mahsulotlarni eksport qilish uchun kvotalar ajratish (O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining oylik qarorlar),
- davlat savdo kompaniyalari orqali majburiy eksport,
- minimal eksport narxini belgilash (mahsulot sotish taqiqlangan),
- 100 foiz oldindan to'lov talabi,
- valuta tushumini kechiktirilgani uchun jarima (100 foiz oldindan to'lov talabini bartaraf etish mumkin bo'lgan hollarda) va h.k.

2017-2018 yillar mobaynida meva va sabzavotlarni eksport qilish bo'yicha ma'muriy to'siqlarning ko'pi yo'q qilindi. Biroq yangi mexanizm 2019 yildan boshlab qanday ishlashi, bu tizim ma'muriy aralashuvlardan qanchalik ozod bo'lishi hozircha aniq emas.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

- 1.R.X.Ergashevning Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti kitobi.
- 2.D.Tojiboyevaning Iqtisodiyot nazaryasi kitobi.
- 3.<http://lex.uz> sayti.
- 4.<http://stat.uz> sayti.
- 5.Kun.uz sayti.